

УДК 792

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/79-2-22>

Мирослава ЦИГАНИК,

orcid.org/0000-0003-4337-7222

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри театрознавства та акторської майстерності

Львівського національного університету імені Івана Франка

(Львів, Україна) *myroslava.tsyhanuk@lnu.edu.ua*

Ірина ПАТРОН,

orcid.org/0000-0002-1357-8325

аспірантка кафедри кінознавства

Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І.К. Карпенка-Карого,

асистентка кафедри театрознавства та акторської майстерності

Львівського національного університету імені Івана Франка

(Львів, Україна) *iryna.patron@lnu.edu.ua*

Наталія КОНЧАКІВСЬКА-БРИНЯК,

orcid.org/0009-0001-7207-7299

асистентка кафедри театрознавства та акторської майстерності

Львівського національного університету імені Івана Франка

(Львів, Україна) *n.konchakivska@gmail.com*

РОДОВО-ЖАНРОВА СТИЛІСТИКА ДРАМАТУРГІЇ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ТЕАТРУ

У статті зроблено спробу окреслити процеси, що відбуваються в драматургії та сценічному мистецтві, у загальному театрознавчому контексті. Сучасний театр та драматургія це простір безперервного пошуку та експерименту. Художні парадокси, авангардні рішення у сценічному мистецтві порушують дискусійні питання в суспільстві, творять нові метафоричні значення. Необхідне осмислення того, що відбувається в контексті культури, провідних тенденцій її розвитку. Контекст глобальних процесів у сучасній культурі дозволяє інтерпретувати мистецькі новації сценічного мистецтва як невідповідності. Театрознавча складова в аналізі сценічних текстів, дозволяє трактувати новації сценічного мистецтва як поле творення сенсу в царині нематеріальної праці.

У час великої суспільної напруги, під час якої є потреба вступати у дискусії, де є агонізм, а не антагонізм, де жорстокість можна зупинити життєстверджувальними сенсами та чітко сформованими цінностями – основну роль відіграє мистецтво. Невдоволення станом речей, раціоналізм і культурна комунікація у сучасному українському театрі формують новий мистецький простір. Театр посилено шукає нову мову, форми, смисли та жанри. Розглядається проблема родово-жанрова стилістика драматургії у сучасних театральних постановках.

Новий мистецький процес викристалізовується на наших очах, тут і зараз. Те, що три роки тому могло бути якісним мистецьким продуктом, сьогодні не сприймається суспільством, або й цілковито відторгнено. Це логічний процес у сучасних історичних умовах. Митці шукають нові підходи до виразності, театр виходить з постколоніальної системи цінностей, трансформується, інтегрується в світовий мистецький простір. Відповідно у ці процеси залучається глядач, формуються його ціннісні рівні. І це в жодному разі не означає, що сучасний театр (скажімо так, хороший сучасний театр) переходить у розряд винятково розважального дійства – навпаки, він рухається у бік ускладнення форм, поглиблення смислів та розширення простору навіть за зовнішнього мінімалізму.

Ключові слова: сучасний театр, драматургія, родово-жанрова стилістика, мистецький процес, перформанс, іммерсивна вистава, пластична вистава, *site-specific*, театр художника, *play-back* театр, візуальна культура, хореографія.

Myroslava TSYHANYK,

orcid.org/0000-0003-4337-7222

Ph. D (Philology), Associate Professor;

Associate Professor at the Department of Theater Studies and Acting

Ivan Franko National University of Lviv

(Lviv, Ukraine) myroslava.tsyganyk@lnu.edu.ua

Iryna PATRON,

orcid.org/0000-0002-1357-8325

Graduate student at the Department of Film Studies of the Kyiv National University

I.K. Karpenko-Karyi Kyiv National University of Theatre, Cinema and Television,

Assistant at the Department of Theater Studies and Acting

Ivan Franko National University of Lviv

(Lviv, Ukraine) Iryna.patron@lnu.edu.ua

Natalia KONCHAKIVSKA-BRYNIAK,

orcid.org/0009-0001-7207-7299

Assistant at the Department of Theater Studies and Acting

Ivan Franko National University of Lviv

(Lviv, Ukraine) n.konchakivska@gmail.com

GENRE AND STYLISTIC FEATURES OF DRAMATURGY IN THE CONTEXT OF MODERN THEATER

The article attempts to outline the processes occurring in dramaturgy and stage art within the broader context of theater studies. Contemporary theater and dramaturgy represent a space of continuous exploration and experimentation. Artistic paradoxes and avant-garde solutions in stage art raise contentious issues within society, creating new metaphorical meanings. It is essential to comprehend what is happening in the context of culture and the leading trends in its development. The context of global processes in contemporary culture allows for the interpretation of artistic innovations in stage art as non-coincidental. The theater studies component in the analysis of stage texts permits the interpretation of artistic innovations in stage art as a field of meaning production in the realm of immaterial labor.

In times of great social tension, when there is a need to engage in discussions characterized by agonism rather than antagonism, where brutality can be halted by life-affirming meanings and clearly defined values, art plays a central role. Dissatisfaction with the state of affairs, rationalism, and cultural communication in contemporary Ukrainian theater are shaping a new artistic space. The theater is intensively searching for a new language, forms, meanings, and genres. The issue of genre and stylistic features in dramaturgy within modern theatrical productions is examined.

A new artistic process is crystallizing before our eyes, here and now. What might have been considered a high-quality artistic product three years ago is no longer accepted by society today, or is entirely rejected. This is a logical process in the current historical context. Artists are seeking new approaches to expressiveness; the theater is moving away from post-colonial value systems, transforming and integrating into the global artistic space. Accordingly, the audience is involved in these processes, and its value levels are being formed. This in no way means that contemporary theater (or rather, good contemporary theater) is transitioning exclusively to entertainment – on the contrary, it is moving toward more complex forms, deeper meanings, and expanded spaces, even within an externally minimalist framework.

Key words: contemporary theater, dramaturgy, genre stylistics, artistic process, performance, immersive theater, plastic theater, site-specific, artist's theater, play-back theater, visual culture, choreography.

Постановка проблеми. Театр чуйно вловив новизну сучасних драматургічних ідей і форм, що характеризуються ескізністю, пунктирністю, недомовленістю, структурними прогалинами, невизначеністю підсумкового авторського судження. Сучасна драма стала своєрідним каталізатором театральної виразності, спонукаючи режисерів до активізації художнього синтезу на сцені, активного використання мистецьких прийомів інтерактивних можливостей інноваційних технологій. Саме завдяки інтенсивному синтезу різних мистецтв на сцені, синтезу жанрових та родових

структур театр озвучує, увиразнює драматургічну концепцію, розсуває межі конфлікту, демонструючи складність та неоднозначність людського існування в сучасному світі.

Сценічне мистецтво завжди має соціальний вимір, це певна система метафізичної мови, яка становить не лише формальну семіотичну гру, а й процес вибудовування національної стратегії, на основі власних цінностей, при чому час і контекст визначає кут зору. Посилення мистецько-виражального початку може відбуватися і за рахунок перетворення родово-жанрових структур

вистави. Драматичні жанрові та видові гібриди сприяють подоланню диктату слова на сцені, зосереджуючи увагу глядача на невербальних формах художнього образу.

Аналіз досліджень. Історія драматургії як сценічного жанру бере свій початок від античної комедії та трагедії, теоретичною основою яких була «Поетика» Аристотеля. У XVI–XVII ст. панувала система формальних правил «закритої драми». Починаючи з XVIII ст., відбувається поступовий відхід від цієї моделі, що в XX ст. поєднується зі зміщенням акцентів: від драми до театру, від тексту до постанови. У своєму фундаментальному дослідженні «Драма. Теорія та аналіз», професор Берлінського вільного університету Манфред Пфістер, спираючись передусім на багатий досвід німецької теорії комунікацій і теорії рецепції, дає систематичну, теоретично обґрунтовану і, що найважливіше, придатну для використання модель аналізу драматичних текстів. Саме драма XX ст., у розумінні М. Пфістера, постає як «плюрімедіальна форма представлення» (Pffister, 1977). Сепарація від законів класичної драми відбувається в три етапи:

1) XVIII ст. – «відкрита драма», яка сформувався із шекспірівської спадщини та заперечувала закон «трьох єдностей» – дії, часу і місця;

2) кінець XIX ст. – «криза драми», епічний театр Б. Брехта;

3) останні десятиліття XX ст. – постдраматичний театр, який професор театрознавства в Університеті Йоганна Вольфганга Гете Ханс-Тіс Леманн називає «театром за межами драми» або «театром без драми» (Lehmann, 2005).

Бернхард Асмут у праці «Вступ до аналізу драми» зазначив, що з чотирьох компонентів драми (дія–текст–видовище–гра) в постдраматичному театрі визначальним чинником залишається видовище. Інші елементи драми (дія, промова героїв, гра) відсутні частково або повністю. Отже, основний принцип постдраматичного театру полягає у відхиленні, запереченні канонічних, усталених театральних форм (Асмут, 2014). Мистецтво сучасного театру посилює акценти візуально-віртуального характеру. Невипадково видовищна природа театру опиняється у центрі пильної уваги теоретиків та практиків сценічного мистецтва (UlffHeuner, 2008). Видовище, яскрава картинка, яскравий ефект стають метою та змістом режисерського та акторського пошуку незалежно від приналежності до тієї чи іншої естетичної системи.

Мета статті. Загалом «постдраматичний театр» є досить розмитим збірним поняттям, що охоплює низку різноманітних сценічних експе-

риментів. Зважаючи на різноманітні тенденції та тренди можна вести мову про відповідну постдраматичну парадигму.

Виклад основного матеріалу. Сучасні напрямки театрального процесу можна з'ясувати в історичному контексті. Театральна культура XXI ст. переживає найцікавіші метаморфози, пов'язані з перекодуванням своїх основних координат. Ретроспекція з властивими їй формами мислення поступово витісняється візуалізацією. Аналіз історичного розвитку культурних етапів ілюструє глибинні процеси перетворення власне людського буття, про народження нового культурного сенсу. Реалістично-побутовий театр в Україні XIX ст. спирається на логоцентристську парадигму, пов'язану насамперед із пануванням «слова» як головного інструменту рефлексії людини про світ. Слово завжди тяжіє до трансляції великих істин, до осягнення та утвердження світу ідеального. Звідси його алегоричність, символічність. Слово орієнтоване на соціальні аспекти життя, стає потужним засобом аналізу та перетворювальної діяльності. Драматургів того часу зазвичай вважали володарями людських дум. Реальність дивилася на мистецтво як на підручник життя, здатний транслювати ідеальні сутності буття.

У XXI ст. неминуче змінюються глибинні структури сценічної та драматургічної образності. Щодо європейського театру про подібну переорієнтацію, щоправда, яка сталася дещо раніше, ніж у нас, писав один із найавторитетніших теоретиків німецького театру Е. Фішер-Ліхте. Дослідник зазначив, що театр століття «ЗМІ» назавжди змінив і розширив розуміння того, яким може бути театр. Орієнтація на візуальність перетворює зсередини традиційні театральні художні структури. За своєю суттю драма, як жанр літератури, має діалогічну природу, а можливості відкритого прояву авторської позиції чи авторського коментаря є обмежені (Joachim Fiebach (Hrsg.), 2003).

Порівняльний аналіз родово-жанрова стилістика драматургії в історичному контексті надає унікальну можливість розглянути еволюцію цього мистецтва упродовж часу. Літературні жанри драматургії, як правило, асоціюється з традиційними формами та структурами, які були встановлені в драматургії та виконані протягом багатьох століть. З іншого боку, сучасний театр характеризується більш експериментальними та інноваційними підходами до створення та представлення вистав. Однією з основних різниць театрального процесу в історичному розрізі є підхід до сюжетів та драматургії. У класичній драматургії часто використовуються відомі історичні та міфологічні

сюжети, а також традиційні жанри, такі як трагедія та комедія. Сучасна драматургія, навпаки, схильна до сміливіших і оригінальних сюжетів, які можуть містити складні соціальні та психологічні теми. Ще однією важливою характеристикою сучасного театрального процесу є експеримент із формами та структурою вистави. Традиційні елементи, такі як антураж, костюми та декорації, щоб передати сюжет, відійшли на задній план. У той час як сучасний театр може використовувати мінімалістичні сцени, відео та мультимедійні проєкції. Ще однією помітною різницею є стиль акторської гри. Актори більше не дотримуються стилізованих і формальних методів роботи, а використовують органічність та природність існування у певних запропонованих обставинах. Не можна забувати і про взаємодію з аудиторією. У класичному театрі аудиторія, як правило, очікує більш формального та традиційного досвіду, тоді як у сучасному театрі акцент зроблено на активному включенні глядачів, створенні інтерактивних моментів у виставі, провокації глядача. Театральний процес живий і змінний, формує унікальні цінності та особливості, які роблять свій внесок у збагачення культурної спадщини та мистецтва (Насадюк, 2016). Ця різноманітність дозволяє театру залишатися актуальним та залучати різні аудиторії, формувати новий досвід.

Порівнюючи родово-жанрову стилістику драматургії, виділено ключові аспекти. Зокрема у класичній драматургії часто використовуються відомі твори, такі як п'єси Шекспіра або античні трагедії, а також традиційні сюжети та мотиви. Сюжети можуть бути більш простими та передбачуваними. Сучасна драматургія, навпаки, схильна до більш складних та несподіваних сюжетів, у тому числі сюжети, що відображають сучасні суспільні та культурні реалії. Автор-оповідач максимально самоосувається із смислового простору п'єси, породжуючи багатоваріантні можливості її тлумачення. У читача з'являється небувала раніше можливість самостійного судження з приводу представленої йому картини світу. Так, у сучасного драматурга М. Мак-Донаха в «Королеві краси», «Черепі з Коннемари», «Самотньому Заході» персонажі сюжетно різних п'єс тісно пов'язані між собою, проте вони транслиуються крізь оптику інших героїв, і тому набувають сприйнятті читача / глядача зовсім різні, часто прямо протилежні якості, що не коригуються драматургом. Для цілісного мистецтвознавчого аналізу сучасного театрального процесу слід розглянути синергетичні зв'язки зі сценографією, хореографією, музичним мистецтвом.

Сучасний театр може експериментувати з декораціями та використовувати абстрактні чи мінімалістичні сцени, щоб створити унікальну атмосферу. Художні та стилістичні рішення, які задають тон вистави, створюють атмосферу, в сучасному театрі досягаються за допомогою абсолютно різних медіумів: хореографічних, музичних, аудіальних, тактильних, нюхових і навіть смакових. Сьогодні в арсеналі театрального художника, сценографа чи хореографа є безліч різноманітних інструментів для досягнення поставлених цілей: від перевірених часом способів створення світлових та звукових партитур та графічного контенту до технологій віртуальної та доповненої реальності. У такій роботі важливий комплексний підхід: залежно від задуму режисера, необхідного враження глядачів і способу існування актора на сцені, режисер вибирає ці медіуми і створює «сценарій» їх використання – з хронометражем у кожній сцені.

Ще одним важливим чинником є акторська гра, професійна акторська гра, яка в сучасному театрі базується на чітко сформованій акторській техніці, органічності, концентрації енергії, пластиці, де не допускається хаосу поведінки зі своїм тілом. Важливим і роботі актора є лексика героїв, їх фразеологія, синтаксична конструкція речень, пунктуація нагадують інтонаційну своєрідність мови, властиву представникам того чи іншого середовища. Творчий аналіз стилістики драматичного тексту допомагає знайти акторові інтонаційну виразність і сприяє створенню сценічного образу. Інтонація закладена в авторському тексті, має бути визначена, почута режисером та акторами, оскільки вона пов'язана з ідеєю п'єси та формує осердя ролі. На жаль, не всі сучасні театральні колективи розуміють значення авторського тексту і має місце зневажливого ставлення до нього. Аналіз стилістики драматичного тексту допомагає: знайти конфлікт твору; визначити ідею п'єси; зрозуміти сенс взаємовідносин героїв; створити характери дійових осіб; виявити підтекст; почути точну авторську інтонацію; знайти осердя тієї чи іншої ролі.

Стиль сценічного мовлення – естетична категорія, яка піддається аналізу та структуруванню. У кожному мовному стилі незмінно присутні пріоритетні елементи, головне значення яких визначається школою, яку здобув актор, чи естетичним напрямом, до якого це актор належить. І школа, і напрямок припускають наявність художнього методу, якого артист, як правило, дотримується протягом усього творчого шляху. На жаль, саме поняття стиль, не кажучи вже про стиль мови, поступово згасає в театрознавстві (Непгі

Schoenmakers u.a. (Hrsg.), 2008). Мистецтвознавці виділяють кілька театральних стилів, які використовують у театрі. До них належать: абсурдизм, експресіонізм, мелодрама, модернізм, постмодернізм, натуралізм, маріонетки, реалізм. На сьогоднішній день театр є цілим світом, що складається з десятків міні-світів (різних видів вистав – Перформанс, імерсивна вистава, пластична вистава, site-specific, документальний театр, вербатим, соціальний театр, горизонтальний театр, театр художника, play-back театр, хеппенінг і т.д. Кожен із них має свої особливості, але театр – сучасний і експериментальний, – у якому існує різні родово-жанрові стилі драматургії, залишається театр, тому що там є сценарій і, звичайно, сцена (Features of modern theatre, 2023).

Перформанс. Поняття, що використовується для опису форми в сучасному мистецтві в принципі, не тільки в театрі. До перформансу відносять будь-яку ситуацію, що включає чотири базові елементи: час, місце, тіло художника та відносини художника та глядача. Іншими словами, це «інсталяція, що ожила». У театрі цей термін найчастіше використовується для умовного позначення сценічного дійства, створеного на стику драми, хореографії, музики, візуальних мистецтв та медіатехнологій.

Хеппенінг – ігрова імпровізація спрямована на заміну традиційного художнього твору простим жестом, розіграною виставою, спровокованою подією. Певна форма дій, акцій, учинків, під час яких митці намагаються залучити глядачів до гри, сценарій якої намічений тільки приблизно. Вид рухомого твору, в якому докільця, речі відіграють роль не менш вагомую, ніж живі учасники акції. Творчість у стилі хепенінг полягає в маніпулюванні об'єктами і людьми в просторі (<https://www.britannica.com/art/Happening>).

Імерсивна вистава. Театр залучення (від англійської «immerse» – залучати, занурювати). На таких виставах глядач, як правило, сам стає активним учасником дійства, а не просто сидить і спостерігає за тим, що відбувається з темряви залу для глядачів. Імерсивний театр може бути своєрідним атракціоном (ігровий варіант) або специфічним психологічним чи соціальним досвідом (неігровий варіант). В останній версії нерідко навіть відсутні актори.

Пластичний перформанс створений у синтезі драми та хореографії. Це не балет, тому що артисти існують за законами драматичного театру, і не психологічний театр, бо всі слова переведені у пластичну форму.

Site-specific. Сценічні постанови, які освоюють нові простори, і тому проходять вони будь-де, але тільки не в театрі: у гаражі, у міському парку, у покинутих будинках, у трамвайному депо, у метро тощо.

Документальний театр. У цьому театрі в якості основного драматургічного матеріалу використовуються не художні тексти, а документальні: інтерв'ю, протоколи, листи, щоденники, підслухані розмови і т.п. Вербатим – це лише одна з технік документального театру, яка іноді позначається як жанр. Вербатим означає «дослівно»: коли на сцені абсолютно точно відтворюється манера мови героя, з його евфемізмами і жаргонізмами.

Соціальний театр – це театр та сценічні постанови, в яких беруть участь люди з різних соціальних спільнот. Англійський відповідник цього поняття «theater for social changes» – театр соціальних змін – точніше відображає суть: якщо в процесі роботи над подібним проектом, що висвітлює актуальну соціальну проблему, змінилося життя хоча б одного його учасника, значить мету досягнуто.

Горизонтальний театр. Це театр, який заперечує ієрархічну структуру. Тут немає самотнього художника-творця, який своєю могутньою долею керує акторами-підлеглими та через них втілює свою ідею. Режисер виконує функцію лише модератора творчого процесу.

Театр художника. Театр на стику драми та живопису. Це «живі картини» – асоціації режисера-художника, що виникли при прочитанні того чи іншого літературного чи драматургічного твору. Слів там може не бути зовсім, або вони будуть уривками, а ось візуальна естетика вражає глядача метафоричністю і красою.

Play-back театр. Форма театру імпровізації, у буквальному перекладі з англійської – «театр відтворення». Глядачі виступають у ролі «драматургів» – вони спонтанно розповідають свої історії, які можуть народжуватися у зв'язку з попередніми розповідями або без, а актори та музиканти втілюють їх у тій чи іншій художній формі у режимі «тут і зараз». Такий вид театру може надавати потужний терапевтичний вплив, а деякі його прийоми та техніки лягли в основу психологічних та психотерапевтичних практик – психодраму.

Важливо розуміти, що представлений поділ сучасного театру на ці напрями і стилі досить умовно. Всі вони можуть перетікати з одного в інше, інтегруватися і розщеплюватися, вбирати окремі властивості один одного. Цілком можливо, що скоро в якомусь театрі вийде вистава, яка не піддається опису жодній із наведених характерис-

тик, і доведеться шукати нове визначення. Головне – не боятися цих процесів і не втрачати здоров'я дитячої цікавості до нових знахідок у театральній творчості, саме про це свідчать великі театральні драматургічні постановки XXI ст.

Поглиблення кризи вистражданих століттями гуманістичних цінностей руйнування системи світорозуміння, у центрі якої – людина, особистість, нецілісність, роздробленість її існування парадоксальним чином знаходять своє відображення у драмі останніх десятиліть. Багато сучасних драматургів не претендують на створення складних і масштабних колізій, на епічну міць проблематики. Навпаки, вони наполегливо звернені до звичайних життєвих ситуацій, до знеособлених персонажів, які висловлюються мовними штампами, що робить абсурдні вчинки, за допомогою яких герої намагаються реалізувати свої відносини зі світом. Мовні портретні характеристики персонажів будуються на штампах, перед читачем-глядачем постає, як правило, герой-функція, здатний бути лише носієм певної інформації про світ, причому ця інформація подається не з індивідуальних позицій, а з позицій стереотипів світу, до якого вони належать. Мовні штампи не затуляють тут людину, а, навпаки, відкривають її потаємну сутність, точніше – її повну відповідність особливостям колективної свідомості нашого часу.

Іншою важливою рисою сучасної драматургії є розмикання традиційних драматургічних структур. В основі п'єс часто лежить нікчемний привід для конфлікту, що не пояснює витоків граничної людської напруги. Невизначеність конфліктної ситу-

ації чи її абсурдність ведуть до того, що герої ніби губляться в суцільному потоці буття. Крім того, драматургія сьогодні часто зовсім усуває звичну форму драми, що спирається на діалоги персонажів. Найчастіше діалогічна дія переривається подібного роду монологами персонажів, що розповідають нескінченно довгі історії, що містять подробиці життя, не пов'язані ні з зовнішньою, ні з внутрішньою дією п'єси, що також руйнує логікоцентристські структури драми, роблячи проникними межі художнього та позахудожнього світів.

Висновки. Синтетичність, цілісність, кінематографічність мислення людини XXI століття дозволяє подолати «розірваність» раціонально-аналітичного мислення. Кадр-картинка стає формою сприйняття світу. Візуалізація мислення призводить до формування нових характеристик особистості, нової позарациональної логіки. Сучасне мистецтво переакцентує свою художню образність у бік її динамізації та візуалізації. Сучасна сценічна практика послідовно і жорстко йде шляхом руйнування традиційних кордонів театру, зрушуючи їх у нове, масмедійне культурне поле. Експериментуючи «на стику» різних сфер культури, долаючи жанрові та видові кордони, змінюючи традиційне розуміння «театральності», фабульну, композиційну та художньо-подібну специфіку драматургії та сцени, театр, це «дзеркало епохи» (Шекспір), відкриває нові просторово-часові форми, іншу театральну мову. У своїх найкращих зразках сучасний театр є одним із популярних майданчиків для роздумів про сучасний світ та людину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асмут Б. Вступ до аналізу драми / Бернард Асмут; пер. з нім. С.Соколовської, Л.Федоренко. Житомир: Вид-во ЖДУ ім.І. Франка, 2014. 219 с.
2. Гілен Паскаль, Ляйстер Тайс. Культура в підмурках громадянського суспільства. Видавництво: IST Publishing. 2023. URL:<https://www.mottodistribution.com/shop/9789669765734-kul-tura-v-pidmurkah-gromadjans-kogo-suspil-stva.html>
3. Сонді П. Теорія сучасної драми. Житомир : Житомирський держ. ун-т імені Івана Франка, Науково дослідний ін-т «Драматургія», 2015. 132 с.
4. Насадюк Є. Михайло Захаревич: Театр має працювати на створення в державі високої моралі. URL:<https://life.pravda.com.ua/culture/2016/03/18/209601/>
5. Циганик М., Баша О. Дисципліна «Сценічна мова» у процесі виховання актора (на матеріалах освітньої програми зі спеціальності 026 «Сценічне мистецтво (Акторське мистецтво драматичного театру і кіно)» Львівського національного університету імені Івана Франка). *Актуальні питання гуманітарних наук: Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Випуск 68. Том 1. 2023. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/68-1-6>; URL:http://www.apfn-journal.in.ua/archive/68_2023/part_1/6.pdf
6. Heuner U. *Wer herrscht im Theater und Fernsehen? Parodos*, Berlin 2008; ISBN 978-3-938880-22-7
7. Features of modern theatre. URL: <https://md-eksperiment.org/en>
8. Schoenmakers H. *Theater und Medien / Theatre and the Media. Grundlagen – Analysen – Perspektiven. Eine Bestandsaufnahme*. Bielefeld 2008 ISBN 978-3-8376-1064-2 URL:https://www.academia.edu/73110146/Theater_und_Medien_Theatre_and_the_Media_Grundlagen_Analysen_Perspektiven_Eine_Bestandsaufnahme
9. Fiebach J. *Manifeste europäischer Theaters. Grotowski bis Schleeff*; Verl. Theater der Zeit. Berlin 2003. ISBN 3-934344-17-8

10. Fink W. Pfister Manfred. Das Drama. Theorie und Analyse. Munchen. Internet Archive. German. 1977. 453 p. URL: <https://archive.org/details/dasdramatheorieu0000pfis/page/n1/mode/2up>
11. Lehmann Hans-Thies. Postdramatic Theatre. Copyright. Routledge. February 1, 2006. Routledge. 224 p. ISBN 9780415268134. URL: https://monoskop.org/images/2/2d/Lehmann_Hans-Thies_Postdramatic_Theatre.pdf
12. Carnicke, Sharon Marie; Benedetti, Jean (1990-03). Stanislavski: A Biography. Theatre Journal. T. 42, № 1. с. 134. doi:10.2307/3207577. ISSN 0192-2882.

REFERENCES

1. Asmut B. (2014) Vstup do analizu dramy [Introduction to the analysis of drama] Bernard Asmut; per. z nim. S. Sokolovskoi, L. Fedorenko. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka – Bernard Asmut; trans. with him S. Sokolovska, L. Fedorenko. Zhytomyr: Publishing house of ZhDU named after I. Franka. 219 s. [in Ukrainian].
2. Gilen Paskal, Liaister Tais. (2023). Kultura v pidmurkakh hromadianskoho suspilstva [Culture in the foundations of civil society] Vydavnytstvo: IST Publishing – Publisher: IST Publishing. URL: <https://www.mottodistribution.com/shop/9789669765734-kul-tura-v-pidmurkah-gromadjans-kogo-suspil-stva.html> [in Ukrainian].
3. Sondi P. (2015) Teoriia suchasnoi dramy [Theory of modern drama]. Zhytomyr : Zhytomyrskiy derzh. un-t imeni Ivana Franka, Naukovo doslidnyi in-t «Dramaturhii» – Zhytomyr: Zhytomyr State. Ivan Franko University, Dramaturgy Research Institute. 132 s. [in Ukrainian].
4. Nasadiuk Ye. (2016) Mykhailo Zakharevych: Teatr maie pratsiuvaty na stvorennia v derzhavi vysokoi morali [Mykhailo Zakharevich: The theater should work to create high morals in the state]. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2016/03/18/209601/> [in Ukrainian].
5. Tsyhanyk M., Basha O. (2023) Dystsyplina «Stsenichna mova» u protsesi vykhovannia aktora (na materialakh osvithoi prohramy zi spetsialnosti 026 «Stsenichne mystetstvo (Aktorske mystetstvo dramatychnoho teatru i kino)» Lvivskoho natsionalnogo universytetu imeni Ivana Franka) [The discipline "Scenic language" in the process of educating an actor (based on the materials of the educational program in the specialty 026 "Scenic Art (Acting Art of Drama Theater and Cinema)" of the Ivan Franko National University of Lviv)]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: Mizhvuzivskiy zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Ivana Franka. Vypusk 68. Tom 1. – Current issues of humanitarian sciences: Interuniversity collection of scientific works of young scientists of Ivan Franko State Pedagogical University of Drohobysk. Issue 68. Volume 1. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/68-1-6>; URL: http://www.apfn-journal.in.ua/archive/68_2023/part_1/6.pdf [in Ukrainian].
6. Heuner U. (2008) Wer herrscht im Theater und Fernsehen? [Who rules in theater and television?] Parodos, Berlin 2008; ISBN 978-3-938880-22-7 [in German].
7. Features of modern theatre. URL: <https://md-eksperiment.org/en>
8. Schoenmakers H. (2008) Theater und Medien / Theatre and the Media. Grundlagen – Analysen – Perspektiven. Eine Bestandsaufnahme. Bielefeld. ISBN 978-3-8376-1064-2 URL: https://www.academia.edu/73110146/Theater_und_Medien_Theatre_and_the_Media_Grundlagen_Analysen_Perspektiven_Eine_Bestandsaufnahme
9. Fiebach J. (2003). Manifeste europäischen Theaters. Grotowski bis Schleeß; Verl. Theater der Zeit [Manifestos of European Theater. Grotowski to Schleeß; Published Theater of Time]. Berlin. ISBN 3-934344-17-8 [in German].
10. Fink W. (1977) Pfister Manfred. Das Drama. Theorie und Analyse [Pfister Manfred. The Drama. Theory and Analysis]. Munchen. Internet Archive. German. 1977. 453 p. URL: <https://archive.org/details/dasdramatheorieu0000pfis/page/n1/mode/2up> [in German].
11. Lehmann Hans-Thies. (2006) Postdramatic Theatre. Copyright. Routledge. February 1, 2006. Routledge. 224 p. ISBN 9780415268134. URL: https://monoskop.org/images/2/2d/Lehmann_Hans-Thies_Postdramatic_Theatre.pdf
12. Carnicke, Sharon Marie; Benedetti, Jean (1990-03). Stanislavski: A Biography. Theatre Journal. T. 42, № 1. с. 134. doi:10.2307/3207577. ISSN 0192-2882.